Spremembe lastništva in rabe zemljišč v zadnjih dvesto letih v slovenski Istri: primer naselja Pomjan

Gregor Kovačič

UP FHŠ, Oddelek za geografijo in Inštitut za medkulturne študije
gregor.kovacic@fhs.upr.si

Matej Gabrovec

ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika
UP FHŠ, Oddelek za geografijo
matej.gabrovec@zrc-sazu.si

Uvod

Preučevanje sprememb rabe zemljišč v zadnjih dvesto letih s pomočjo zgodovinskih virov, kot je franciscejski kataster, in sodobnih kartografsko-katalognih virov je v državah srednje Evrope pogosta raziskovalna tematika.¹ Številne raziskave se osredotočajo predvsem na preučevanje sprememb rabe zemljišč v povezavi z različnimi naravnogeografskimi dejavniki, kot so kamninska sestava, relief, podnebje in vodovje, ki vplivajo na rodovitnost zemljišč ter v povezavi s tem na ekonomsko upravičenost (smiselno) izkoriščanja zemljišč za pridelovanje hrane bodisi rastlinskega bodisi živalskega izvora.² Med naravnimi dejavniki pokrajine, ki najbolj vplivajo na spremembo rabe zemljišč, je gotovo najpomembnejši relief, ki z nagibom terena vpliva na fizikalno-kemijske značilnosti prsti (globina, vsebnost hranil), na vodni odtok in zadrževanje vode v prsti, s tem pa tudi na rodovitnosti prsti. Spreminjanje rabe zemljišč pa po drugi strani vpliva na erozijske in hidrološke procese. Nekatere druge študije pa se bolj osredotočajo na vpliv zgodovinskih in političnih dejavnikov na spremembo rabe

1 Glej npr. Bičik et al. 2015; Bičik, Gabrovec in Kupková 2019; Drobesh 2013; Gabrovec in Kumer 2019; Gabrovec, Bičik in Komac 2019.

2 Glej npr. Gabrovec in Cunder 1987; Gabrovec 1990; Gabrovec in Kladnik 1997; Geršič, Gabrovec in Zwitter 2018; Petek 2005; Žiberna 2000 in 2015.

Slika 1. Lega Pomjana s prikazanim površjem

tal.³ V okviru raziskav dejavnikov sprememb rabe zemljišč je bil zaradi zamudnosti pridobivanja arhivskih podatkov na parcelni ravni lastniški vidik obravnavan le na primeru izbranih kmetij⁴, v tem prispevku pa smo analizirali lastništvo vseh parcel v izbranem naselju.

S tematiko spreminjanja rabe tal, z vzroki in s posledicami sprememb se študenti univerzitetnega študijskega programa Geografija srečujejo pri

3 Za obravnavo naravnih dejavnikov glej Gabrovec 1995; Zorn 2008; Gabrovec, Komac in Zorn 2012; Ruiz in Sanz-Sánchez 2020. Za študije, osredotočene na človeške dejavnike, pa glej Gabrovec in Petek 2003; Bičič, Gabrovec in Kupková 2019.

4 Glej npr. Erjavec 2009; Božič 2010.

temeljnem predmetu tretjega letnika Regionalna geografija Slovenije. Prve raziskave, analize in prikaze sprememb rabe tal v slovenski Istri so študenti v okviru študijskih vaj opravljali že v študijskem letu 2005/2006 na predbolonjskem univerzitetnem 4-letnem programu Geografija kontaktnih prostorov – takrat še pri predmetu Geografija slovenskih pokrajin. Od takrat dalje do študijskega leta 2018/2019 smo se s študenti pri vajah iz omenjenih predmetov s tematiko preučevanja sprememb rabe tal v slovenski Istri s pomočjo uporabe zemljevidov franciscejskega katastra ter spletnega Javnega pregledovalnika grafičnih podatkov Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter s podporo geografskih informacijskih sistemov ukvarjali trikrat (študijska leta 2005/2006, 2006/2007, 2009/2010). V študijskih letih 2009/2010 ter 2018/2019 pa smo se posvetili preučevanju sprememb lastništva zemljišč na primeru naselja Pomjan. Zbrali smo zajetno bazo podatkov in zato se je tematika, ki jo predstavljamo v prispevku, ponudila kar sama. Ker se v spremembi rabe tal odražajo tako vplivi različnih naravnokot družbenogeografskih dejavnikov ter procesov, je ta tema geografom blizu, zato ne preseneča, da se je z omenjeno temo do sedaj pri svojih diplomskih oziroma zaključnih nalogah na prvostopenjskem študiju ukvarjalo enajst študentov ter en študent v okviru magistrskega dela.

V prispevku obravnavamo značilnosti lastniške sestave parcel v naselju Pomjan na začetku 19. stoletja in v letu 2011. Hkrati preučujemo povezanost lastništva parcel z rabo tal ter pojasnujemo razlike med preučevanima obdobjema.

1. Franciscejski kataster kot vir preučevanja rabe zemljišč

Franciscejski kataster oziroma stabilni kataster predstavlja enega najpomembnejših virov za preučevanje sprememb rabe zemljišč, še posebej je ključen pri agrarnogeografskih raziskavah. Najavljen je bil s cesarskim patentom 23. decembra 1817. leta, v naslednjih desetih letih je bil izdelan za celotno slovensko ozemlje, ki je takrat sodilo pod avstrijski del monarhije. Namen katastra je bil obdavčitev tako vseh rodovitnih kmetijskih kot tudi zazidanih zemljišč. Na podlagi geodetskih izmer so za vsako katastrsko občino izdelali zemljevide v merilu 1 : 2880, na katerih je z barvami prikazana raba zemljišč. V obsežnem pisnem delu katastra je bil za vsako katastrsko občino pripravljen opis meje občine, skupni pregled namembnosti zemljišč, abecedni seznam zemljiških posestnikov z njihovimi naslovi ter seznam parcel z zaporedno številko, namembnostjo ter imenom in priimkom lastnika. Poleg tega so za del Slovenije ohranjeni tudi

elaborati o cenitvi katastrskega dohodka, ki so dragoceni predvsem zaradi opisov načina kmetovanja v prvi polovici 19. stoletja (Natek 1979; Petek in Urbanc 2004). Za ozemlje Republike Slovenije je večji del gradiva dostopen v Arhivu Republike Slovenije, del gradiva za primorski del Slovenije je v italijanskem državnem arhivu v Trstu ali Gorici. Petek in M. Urbanc (2004) sta razpoložljivost gradiva kartografsko prikazala. Večina gradiva je v navedenih arhivih dostopna tudi v digitalni obliki. Velik del zemljevidov franciscejskega katastra je v georeferencirani obliki dostopnih na portalu Mapire (MAPIRE – Historical Maps Online 2020). Za ozemlje Slovenije so bile na podlagi franciscejskega katastra izdelane že številne raziskave tako na državni ali regijski kot tudi na lokalni ravni. Gabrovec in Kumer (2019) v okviru raziskave na državni ravni navajata tudi pomembnejše predhodne raziskave.

2. Pregled raziskav v sredozemskem delu Slovenije

V pregledu navajamo raziskave o spremembi rabe zemljišč, ki obravnavajo daljše časovno obdobje in kot vir uporabljajo franciscejski kataster. Klasično delo o preobrazbi kulturne pokrajine v slovenski Istri je napisal Titl (1965). Osredotočil se je na terasirana pobočja flišnega gričevja v zaledju Kopra. Podrobno je obravnavano spreminjanje rabe zemljišč od prve polovice 19. stoletja do srede 20. stoletja. Zaradi političnih sprememb in z njimi povezanih spremenjenih gospodarskih razmer v tem razdobju so bile spremembe rabe zelo pogoste, z njimi pa je bilo povezano tudi opuščanje teras in v nekaterih območjih tudi propad kulturne pokrajine. Kladnik (2017) je terasirane pokrajine obravnaval na območju celotne Slovenije, v okviru projekta pa so na območju slovenske Istre podrobneje obravnavali Krkavče (Ažman Momirski in Gabrovec 2014; Kladnik idr. 2016 in 2019). Titlova raziskava je bila tako nadgrajena z raziskavo procesov v drugi polovici 20. stoletja in na začetku 21. Med prvimi, ki so pri agrarnogeografskih raziskavah pri uporabi franciscejskega katastra uporabili tudi cenilni elaborat, je bil Moritsch (1969), ki je poglobljeno utemeljil spreminjanje rabe zemljišč na Miljskem polotoku. N. Kolega (2018) je iz cenilnih elaboratov zajemala podatke o prebivalstvu in živinoreji po posameznih katastrskih občinah Primorske, od Istre in Krasa do Julijskih Alp, in jih razlagala z ozemeljskimi značilnostmi območja. Terasirani pokrajini slovenske Istre so po kamninski sestavi in reliefu podobna Goriška brda, kjer spreminjanje kulturne pokrajine in kmetijskega gospodarstva na podlagi številnih zgodovinskih virov, med njimi tudi cenilnih elaboratov franciscejskega ka-

tastra, preučuje T. Gomiršek (2011). V okviru geografskih raziskav je bilo v tej terasirani pokrajini podrobno preučeno spreminjanje rabe zemljišč od začetka 19. stoletja do danes (Petek 2007; Ažman Momirski idr. 2008). Spreminjanje rabe zemljišč v Brkinih – kjer na prehodu iz sredozemskega v dinarski svet na prav tako terasiranih flišnih pobočjih zaradi večjih nadmorskih višin ne uspeva več vinska trta, so pa dobri pogoji za sadjarstvo – je bilo v tej pokrajini podrobneje preučeno na Ostrožnem Brdu (Križaj Smrdel 2010; Ažman Momirski in Gabrovec 2014). Kraške pokrajine sredozemske Slovenije so od omenjenih flišnih glede rabe zemljišč bistveno drugačne. Kmetijska obdelava se je morala prilagoditi kraškim reliefnim oblikam in kamnitosti površja (Gams, Lovrenčak in Ingolič 1972), posebnosti rabe zemljišč, na primer v delanih vrtačah, so lepo vidne na franciscejskih katastrskih načrtih in opisane v cenilnih elaboratih (Panjek 2015). Med vsemi slovenskimi pokrajinami je bil na Krasu gozd najbolj izkrčen, zato je bil takrat sinonim za golo, pusto in kamnito pokrajino. Ob koncu 19. stoletja se je zato začelo načrtno pogozdovanje, ki je bistveno spremenilo značaj pokrajine. Tem procesom spreminjanja rabe zemljišč so posvečena številna dela, ki uporabljajo franciscejski kataster kot enega izmed primarnih virov. V 19. stoletju je avstrijski del takratne monarhije segal tudi v hrvaški del Istre in v Dalmacijo, zato imamo franciscejski kataster na voljo tudi za te pokrajine. Študije hrvaških raziskovalcev na podlagi tega vira omogočajo primerjavo spreminjanja rabe zemljišč v podobnih naravnogeografskih razmerah na ozemlju, ki si ga danes delita dve državi, posledično pa so družbenogeografski procesi različni.⁵

3. Uporabljeno gradivo in metodologija

Za območje raziskave smo izbrali naselje Pomjan v Mestni občini Koper. Pomjan leži na razvodnem flišnem slemenu med dolino reke Badaševce na severu in dolinama Rokave in Dragonje na jugu, približno šest kilometrov jugo-jugovzhodno od središča Kopra ter približno tri kilometre severno od sotočja Rokave in Dragonje. Grajeni del naselja, ki leži na nadmorski višini 360 metrov, obsega skupaj s pripadajočimi zemljišči približno 3,5 km². Ko v prispevku uporabljamo besedo naselje, govorimo o celotnem zemljišču. Na severu meja naselja poteka po pobočju, ki so ga levi pritoki Badaševce razčlenili v sistem manjših dolinic in vmesnih slemen. Proti jugu se površje spušča v dolino Rokave. Pobočje v tem delu razčlenjujejo dve dolini desnih

5 Za Slovenijo glej Gabrovec 2008; Kladnik 2008; Kladnik, Petek in Urbanc 2008; Panjek 2015; Zorn, Kumer in Ferk 2015. Za Hrvaško Fuerst-Bjeliš 2018; Blaće 2019.

pritokov Rokave in Dragonje ter nekaj grap. V tem delu naselje ne sega do dolinskega dna reke Rokave, temveč se zaključi na pobočju pod relativno širokimi in uravnanimi slemenimi, kjer najdemo največ za kmetovanje primernih zemljišč (slika 1). Večina strmih in proti jugu usmerjenih pobočij je bila nekoč skrbno terasirana, danes pa je veliko teras v propadanju. Na zahodu in vzhodu meja naselja poteka deloma po dolinah in vmesnih slemenih.

Pomjan je del istoimenske katastrske občine (v nadaljevanju KO), katere del so tudi manjša naselja Fijeroga, Župančiči in Dilici, ki so v letu 2019 štela 21, 47 in 15 prebivalcev (SURS 2020a). V zadnjem 10-letnem obdobju se število prebivalcev v Pomjanu giblje med 174 (2014) in 187 (2019), njihova povprečna starost je 42,9 let, indeks staranja pa 91,4, kar kaže, da je prebivalstvo po starostni sestavi mlajše od prebivalstva celotne Mestne občine Koper (43,8 let in 138,7) in Slovenije (43,4 let in 131,7) (SURS 2020a). Danes je število prebivalcev v Pomjanu po 2. svetovni vojni največje, kljub temu pa dosega komaj polovico številke iz popisa leta 1931 (363). Za Pomjan je bilo med popisi prebivalstva v obdobju 1931–1981 značilno zmanjševanje števila prebivalstva, od takrat dalje pa je kraj ob vsakem popisu izkazal več prebivalcev (Orožen Adamič, Perko in Kladnik 1995; SURS 2020a; 2020b; 2020c). Ob popisu 2002 (novejši podatki niso objavljeni) je v Pomjanu živele zgolj 28 % prebivalcev, ki so bili v naselju tudi rojeni, preostali pa so se v naselje priselili, 46 % iz drugih naselij Mestne občine Koper, 16 % iz drugih občin in 11 % iz tujine (SURS 2020b).

Kot enoto preučevanja smo izbrali posamezne parcele v Pomjanu, in sicer po stanju parcel iz leta 2011, kar pomeni, da se vsi izračuni deležev parcel v nadaljevanju nanašajo na današnje stanje. Parcele so najmanjši in natančno izmerjeni kosi zemljišča v lasti enega ali več lastnikov, ki so v katastru vodeni z določeno številko (Kladnik, Lovrenčak in Orožen Adamič 2005, 274). Zemljiškokatastrski prikaz parcel v naselju Pomjan, s podatki o legi, parcelnih številkah, mejah in površinah, smo pridobili z računalniškim izrezom parcel po mejah naselja Pomjan znotraj celotne KO Pomjan; pri tem smo uporabili program ArcGIS. Podatke katastra smo pridobili na Geodetski upravi Republike Slovenije (GURS 2011a). Osnovna atributna preglednica, ki smo jo v nadaljevanju urejali v programu MS Excel, obsega 2.845 parcel, vsaki od njih smo pripisali vrednosti trinajstih spremenljivk:

- osnovna raba tal v času franciscejskega katastra (9 kategorij),
- dopolnilna raba tal v času franciscejskega katastra (6 kategorij),
- raba tal 2014 (14 kategorij),

- kraj bivališča lastnika v času franciscejskega katastra (4 kategorije),
- hišna številka lastnika iz naselja Pomjan v času franciscejskega katastra,
- šifra občine (današnje stanje) bivališča lastnika, ki ni iz Pomjana, v času franciscejskega katastra,
- lastništvo v času franciscejskega katastra (en lastnik, več lastnikov),
- število lastnikov v času franciscejskega katastra,
- kraj bivališča lastnika – stanje 2011 (11 kategorij),
- hišna številka lastnika iz naselja Pomjan – stanje 2011,
- šifra občine (današnje stanje) bivališča lastnika, ki ni iz Pomjana – stanje 2011,
- lastništvo – stanje 2011 (en lastnik, več lastnikov) in
- število lastnikov – stanje 2011.

Za analizo sprememb rabe zemljišč smo številne kategorije rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč združili v sedem kategorij (njiva in vrt, vinograd, sadovnjak, oljčnik, travinje, grmičevje in gozd). V analizo sprememb nismo vključili drugih, nekmetijskih, zemljišč, kot so na primer pozidana in sorodna zemljišča, vodna zemljišča, prometne površine idr. Nekaterim parcelam nismo uspeli določiti vrednosti posameznih spremenljivk. S pomočjo opisne statistike smo parcele analizirali po kategorijah posameznih spremenljivk, pri čemer smo poleg štetja enot v kategorijah v analizo vključili tudi površine parcel. Povezanost spremenljivk »kraj bivališča lastnika« in »raba tal« glede na število parcel smo preverjali s pomočjo Pearsonove χ^2 -statistike (Košmelj 2007), jakost povezanosti pa s Cramerjevim V-koeficientom, ki je mera povezanosti, določena na intervalu o do 1 (Garson 2012). Odstopanja po celicah kontingenčnih preglednic smo ugotavljali s pomočjo analize vrednosti standardiziranih ostankov (SO). Vrednosti standardiziranega ostanka, večje od 2, pomenijo statistično značilno razliko ($\alpha < 0,05$), vrednosti, večje od 3, pa kažejo na močno odstopanje ($\alpha < 0,01$) (Agresti 2007; Komulainen 2016). Analizo pridobljenih in ustvarjenih podatkov ter grafične prikaze smo izdelali s pomočjo programov ArcGIS in MS Excel.

Za ugotavljanje rabe tal v začetku 19. stoletja smo uporabili georeferencirani grafični (kartografski) del franciscejskega katastra za KO Pomjan (Paugnano), kjer je raba tal po določenih kategorijah prikazana z vnaprej določenimi barvami in znaki. Današnjo rabo tal (leto 2011) smo določili s pomočjo georeferenciranih vektorskih slojev rabe tal, ki so javno dostopni

v Javnem pregledovalniku grafičnih podatkov Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP 2014). Podatke o lastništvu parcel z začetka 19. stoletja smo pridobili v opisnem delu franciscejskega katastra za KO Pomjan (AST, CF, SE, 509/9, EVE). Podatke o lastništvu zemljišč v letu 2011 smo pridobili na portalu Prostor Geodetske uprave Republike Slovenije (GURS 2011b), kjer je bilo takrat še omogočeno pridobivanje natančnih podatkov o lastnikih parcel – fizičnih osebah, kar danes zaradi varovanja osebnih podatkov v takšni obliki ni več mogoče.

Pri določanju vrednosti posameznih spremenljivk smo upoštevali naslednja izhodišča. V primerih, ko je bilo na eni parceli več različnih kategorij rabe tal, smo zapisali kategorijo prevladujoče rabe. Parcelam, ki so imele vsaj del zemljišča opredeljen kot pozidan, smo pri rabi tal določili kategorijo pozidana parcela. V primerih približno enakih deležev različnih kategorij rabe tal smo se odločili zapisati intenzivnejšo kategorijo rabe tal na parceli. Pri določanju lastništva parcel v franciscejskem katastru smo zapisali imena vseh lastnikov posameznega zemljišča (bili so največ trije) in če je bil vsaj eden od lastnikov iz Pomjana, smo zapisali hišno številko omenjenega lastnika. Izkazalo se je, da je opisni del franciscejskega katastra za Pomjan v tem delu pomanjkljivo izpolnjen, zato hišnih številk prebivališča nismo mogli določiti vsem lastnikom parcel. Pri določanju lastništva parcel v letu 2011 smo se srečali z raznovrstnejšo lastniško sestavo (fizične kot pravne osebe). Pri določanju kraja bivanja smo upoštevali bivališče večinskega lastnika, v primeru enakih deležev pa smo sledili zakonitosti bližine bivanja, kar pomeni, da smo po vrsti dali prednost lastnikom iz Pomjana, nato lastnikom iz iste katastrske občine, sledili so lastniki iz ostalih naselij v občini itn. Če so bili deleži parcel enakomerno razporejeni na več lastnikov, smo parceli pripisali kategorijo mešanega lastništva. Razen rabe tal v letu 2014, ki smo jo s pomočjo programa ArcGIS zajeli samodejno, smo pridobljene podatke ročno vstavljali v že omenjeno preglednico.

Številčenje parcel današnjega katastra večinoma temelji na številčenju v franciscejskem katastru. Zaradi dedovanja in delitve nekdanj skupnih zemljišč so sicer pogost primer delitve prvotnih parcel na več delov, kar pri določanju vrednosti spremenljivk ni predstavljalo posebne težave. Nekoliko težje je bilo ugotavljati, katerim nekdanjim parcelam v franciscejskem katastru ustrezajo povsem na novo oštevilčene parcele sodobnega katastra. V takih primerih smo si pomagali s prekrivanjem in primerjanjem georeferenciranih zemljevidov franciscejskega in današnjega katastra. Težavo je

predstavljalo tudi neujemanje parcelnih mej iz franciscejskega in današnjega katastra.

4. Lastniška sestava parcel v Pomjanu

4.1 *Franciscejski kataster*

V času franciscejskega katastra je bila v Pomjanu lastniška sestava parcel sorazmerno enotna (slika 2). Od skupno 2.845 parcel so bili lastniki 1.594 parcel iz Pomjana, kar predstavlja zgolj 59 % ali 58 % skupne površine vseh zemljišč v Pomjanu. To pomeni, da je malo manj kot polovica parcel v naselju Pomjan že v času franciscejskega katastra pripadala lastnikom iz drugih naselij iste KO ali naselij izven KO Pomjan. Lastnikom iz Fijeroge, Dilicev in Župančičev, ki sodijo v KO Pomjan, je pripadalo 199 (7 %) vseh parcel oziroma 6 % površine vseh zemljišč v Pomjanu. Čeprav bi lahko pričakovali, da bodo parcele lastnikov iz omenjenih naselij ležale bližje njihovem bivališču, jih pravzaprav, z izjemo zahodnega dela naselja Pomjan, kjer takšnih parcel ni, najdemo razpršene brez pravega reda po celotnem zemljišču Pomjana. Od 199 parcel lastnikov iz Fijeroge, Dilicev in Župančičev jih je bilo 93 % v lasti prebivalcev Fijeroge, po 6 in 1 % pa prebivalcev Župančičev in Dilicev. 867 (32 %) parcel v naselju Pomjan je bilo v lasti prebivalcev z bivališčem v naseljih izven KO Pomjan, kar je predstavljalo 36 % celotne površine zemljišč v Pomjanu. Najpogostejši lastniki parcel v Pomjanu z bivališčem izven KO Pomjan so bili prebivalci Manžana in Šmarij. Oboji so imeli v lasti po 34 % parcel od skupno 867 z lastništvom izven KO Pomjan, vendar pa so imeli od teh lastniki iz Šmarij (35 %; 297 parcel) v primerjavi z lastniki iz Manžana (26 %) po površini v lasti več zemljišča. Lastniki 20 % (170) parcel v Pomjanu od tistih z lastništvom izven KO Pomjan so bili Koprčani, kar je predstavljalo 29 % od skupne površine 867 parcel. Prebivalci Koštabone so imeli v lasti 11 % (98) teh parcel in samo za 2 % manj njihove skupne površine. Tri parcele so bile v lasti prebivalcev iz Marezig. Dober odstotek vseh parcel v Pomjanu je bil v državni lasti.

Tako kot je pokazala prostorska analiza lege parcel lastnikov iz Fijeroge, Dilicev in Župančičev, se podobno kaže tudi pri legi parcel lastnikov izven KO Pomjan. Še najbolj zgoščene so parcele lastnikov iz Šmarij, ki prevladujejo v zahodnem delu naselja, ki meji s KO Šmarje. Podobno velja za parcele v lasti prebivalcev Koštabone, ki jih najdemo na jugovzhodnem in južnem delu naselja Pomjan, kjer ta meji na KO Koštabona. Parcele lastnikov iz Manžana so razpršene po celotnem zemljišču Pomjana, z nekoliko večjo zgostitvijo v severnem delu, kjer KO Pomjan meji na naselje Manžan.

Slika 2. Lastništvo parcel glede na kraj bivališča lastnika v Pomjanu v času franciscejskega katastra glede na število

Parcele v lastništvu Koprčanov zgoščeno prevladujejo v severozahodnem delu Pomjana, posamično pa so raztresene tudi po osrednjem delu naselja.

Analiza je pokazala, da so imeli posamezni prebivalci Pomjana v lasti 1.146 oziroma 72 % parcel od skupno 1.594 parcel v lastništvu fizičnih in pravnih oseb iz Pomjana. Omenjeni Pomjanci so imeli v lasti slabih 51 % vseh površin zemljišč v naselju. Zelo pomembno je bilo skupno lastništvo parcel, ki je predstavljalo 25 % (401) vseh parcel oziroma kar 47 % vseh površin zemljišč od omenjenih 1.594 parcel v Pomjanu. Župnija Pomjan je imela v lasti 3 % od omenjenega števila parcel in približno enak delež površin.

Med fizičnimi osebami je imel med prebivalci Pomjana lastnik z največ parcelami v lasti 99 parcel oziroma 7,3 ha površin, kar je predstavljalo 6 % vseh parcel oziroma 4 % površine vseh zemljišč lastnikov iz Pomjana. Sledili so lastniki z 92, 79, 71 in s 67 parcelami. 833 (84 %) parcel lastnikov iz Pomjana je imelo zgolj enega lastnika, približno enak je bil delež površin vseh zemljišč z enim lastnikom od vseh lastnikov iz Pomjana. 16 % parcel pa je imelo dva in največ do tri lastnike (samo 5 parcel). Če pogledamo sestavo lastništva vseh parcel v Pomjanu, brez tistih v lasti župnije Pomjan in v skupni lasti Pomjancev, je delež parcel z enim lastnikom še večji in znaša 88 % parcel oziroma 89 % površin vseh zemljišč v naselju.

Slika 3. Prikaz lastniške sestave v Pomjanu glede na kraj bivališča lastnika v času franciscjskega katastra

4.2 Leto 2011

V letu 2011 je lastniška sestava parcel v Pomjanu v primerjavi z začetkom 19. stoletja zelo spremenjena (slika 4). Pojavlja se več kategorij lastništva, parcele so v lasti večjega števila posameznikov in pravnih oseb, posest je bolj razdrobljena, pogostejše je solastništvo parcel. Domačini iz Pomjana so lastniki zgolj še 575 (24 %) parcel oziroma 17 % površin parcel v naselju

Pomjan, kar je v primerjavi z začetkom 19. stoletja zmanjšanje za 35 oziroma 41 odstotnih točk. Prav tako se je med preučevanima obdobjema zmanjšal delež lastnikov parcel v Pomjanu iz Fijeroge, Dilicev in Župančičev (skupaj 27), kar pomeni zmanjšanje za 6 odstotnih točk pri številu parcel in 5 odstotnih točk pri površini parcel od vseh zemljišč v Pomjanu. V primerjavi s prejšnjima kategorijama lastništva (Pomjan in KO Pomjan) je med preučevanima obdobjema značilno manj izrazito zmanjšanje števila parcel v lasti prebivalcev iz naselij izven KO Pomjan, toda znotraj Mestne občine Koper; zgolj za 3 odstotne točke. Takih parcel je 694 in predstavljajo 29 % vseh parcel ter 34 % površine vseh zemljišč v Pomjanu. Po pričakovanjih so bili na začetku 19. stoletja lastniki parcel v Pomjanu zgolj prebivalci bližnjih naselij, kar pa se je do leta 2011 zelo spremenilo. Tako se v letu 2011 pojavita kategoriji bivališč lastnikov parcel v Pomjanu izven Mestne občine Koper, toda znotraj iste statistične regije, drugih naselij v Sloveniji ter iz tujine. Skupaj gre za 153 parcel, ki predstavljajo 6 % parcel in enak delež površin zemljišč v Pomjanu. 95 % lastnikov parcel v Pomjanu iz drugih občin iste statistične regije prihaja iz občin Izola in Piran, kar je pričakovano, preostali lastniki so bili iz občin Divača (3 %) in Sežana (2 %). Lastniki parcel v kraju v letu 2011 so bili tudi iz občin Trzin, Ljubljana, Vojnik, Domžale, Borovnica, Križevci, Kranj, Murska Sobota in Škofljica.

V primerjavi z začetkom 19. stoletja sta se v Pomjanu zelo povečala število in delež parcel v lasti države. V letu 2011 je bilo teh parcel 701 oziroma 29 % in so predstavljale 34 % površin vseh zemljišč v naselju, kar predstavlja povečanje za 28 odstotnih točk. Zakaj je tolikšen delež parcel v Pomjanu v približno dveh stoletjih prešel v lastništvo države in kateri procesi so vplivali na to spremembo, ni predmet naše raziskave. Predvidevamo, da gre v večini za parcele Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije, ki upravlja in razpolaga z gozdnimi in s kmetijskimi zemljišči v lastništvu Republike Slovenije. V letu 2011 smo s posebno kategorijo opredelili parcele v lasti Mestne občine Koper, ki je bila lastnica 66 oziroma 3 % parcel v Pomjanu z malo skupne površine. Večina teh parcel leži v neposredni okolici zidanega dela naselja in v naselju samem. Med drugim v to kategorijo sodijo zemljišče vaškega pokopališča ter še nekaj manjših stavbnih zemljišč v naselju. V primerjavi z lastniško strukturo v začetku 19. stoletja v letu 2011 ne obstaja več skupno lastništvo parcel vseh prebivalcev naselja. Smo pa v letu 2011 evidentirali 41 (2 %) parcel z lastništvom pravnih oseb, kamor sodi tudi župnija Pomjan. Če k tej kategoriji prištejemo še parcele v lastništvu Mestne občine Koper in Republike Slovenije, pa velja, da so pravne ose-

Slika 4. Lastništvo parcel v Pomjanu glede na kraj bivališča lastnika v letu 2011 glede na število

be skupaj imele v lasti okrog 34 % parcel oziroma 36 % površine zemljišč v Pomjanu. Kar 134 (6 %) parcel v Pomjanu oziroma 5 % vseh površin zemljišč v letu 2011 je izkazovalo kategorijo mešanega lastništva.

Med preučevanima obdobjema se je število parcel z enim lastnikom zmanjšalo za 926, delež pa se je zmanjšal z 88 na 66 %. Delež parcel z enim lastnikom je bistveno večji, če v analizo vključimo zgolj lastnike parcel iz Pomjana, in znaša 72 %, vendar pa se je v primerjavi s starejšim obdobjem zmanjšal za 11 odstotnih točk. Največje število lastnikov ene parcele je bilo 19, poleg samostojnega lastništva prevladujejo še parcele z dvema (10 %) in s tremi lastniki (5 %), deleži se z večanjem števila lastnikov na parcelo zmanjšujejo. V letu 2011 je imel med prebivalci Pomjana lastnik z največ parcelami v lasti 49 parcel oziroma 5,9 ha površin, kar je predstavljalo 11 % vseh parcel oziroma 9 % površine vseh zemljišč lastnikov iz Pomjana. Sledili so lastniki z 37, 31, 29 in s 27 parcelami, kar so za več kot polovico manjše številke kot v času franciscejskega katastra.

Podobno dinamične procese sprememb lastniške sestave, kot smo jih ugotovili v Pomjanu, je na primeru Dekanov ugotovila T. Božič (2010). V začetku 19. stoletja so bili največji posestniki kmetijskih zemljišč namreč lastniki mlinov ob reki Rižani, kar očitno kaže na gospodarski pomen mlinarstva v tistem času. V Dekanih je bil značilen proces drobitve posesti: na eni strani se je povečal delež posestnikov z majhnim številom

Slika 5. Prikaz lastniške sestave v Pomjanu glede na kraj bivališča lastnika v letu 2011

parcel, na drugi strani pa zmanjšal delež tistih z večjim posestvom oziroma večjim številom parcel, kar velja tudi za Pomjan. Opisana razdrobljenost posesti in njena nadaljnja drobitev je primerljiva s številnimi drugimi pokrajinami po svetu in je pogosto povezana z opuščanjem kmetijske rabe in propadom kulturne pokrajine (Sklenicka idr. 2017), čemur smo priča tudi v Pomjanu.

5. Sprememba rabe zemljišč v Pomjanu v zadnjih dvesto letih

Rezultati analize kažejo, da se je na območju Pomjana raba zemljišč v dvesto letih zelo spremenila (preglednica 1). Na začetku 19. stoletja so med kmetijskimi rabami parcel v Pomjanu glede na število parcel pričakovano prevladovala njive in vrtovi (1.055 parcel ali 42 %), kar je predstavljalo 101 ha oziroma 29 % površin vseh zemljišč v naselju. Dvakrat toliko (202 ha oziroma 58 %) je bilo v Pomjanu gozdnih zemljišč. Ker so običajno parcele, poraščene z gozdom, večje od tistih z intenzivnejšo kmetijsko rabo, je to po številu v primerjavi z njivami in vrtovi predstavljalo približno 2 % manj parcel. 81 % površine parcel v skupni lasti Pomjancev je predstavljal gozd v osrednjem in južnem delu naselja, 7 % skupnih zemljišč pa so predstavljali pašniki. Slednji so skupaj z redkimi travniki predstavljali 13 % vseh parcel oziroma 8 % površin vseh zemljišč v Pomjanu. Parcel z vinogradi (4 %) in sadovnjaki (2 %) je bilo relativno malo, medtem ko oljčnikov praktično ni bilo. Skupaj so površine z vinogradi, s sadovnjaki in z oljčniki obsegale zgolj 12,6 ha oziroma slabih 5 % vseh površin zemljišč.

Preglednica 1. Deleži (v %) števila parcel in površin posameznih kategorij rabe tal v Pomjanu v času franciscejskega katastra in v letu 2011

	Njiva in vrt	Vinog- rad	Sadov- njak	Oljčnik	Travi- nje	Grmi- čevje	Gozd	Skupaj
Franciscejski kataster – parcele	41,63	4,50	2,05	0,04	13,14	0,00	38,63	100,00
Franciscejski kataster – površina	29,06	3,63	0,95	0,04	8,27	0,00	58,04	100,00
Leto 2011 – parcele	4,62	1,18	0,90	1,76	16,88	13,85	60,81	100,00
Leto 2011 – površina	3,85	0,77	0,45	1,56	15,01	9,57	68,78	100,00

Do leta 2011 se je sestava rabe zemljišč v Pomjanu zelo spremenila, najverjetneje kot posledica součinkovanja različnih naravno- in družbenogeografskih ter zgodovinskih dejavnikov, povezanih s procesi deagrarizacije družbe, selitvami iz različnih vzgibov, z depopulacijo idr., kar pa ni predmet raziskave tega prispevka. V dvesto letih se je zelo zmanjšal delež površin, namenjenih njivam in vrtovom, ki so v letu 2011 predstavljale slabih 5 % (102 parceli) vseh parcel oziroma slabe 4 % površine vseh zemljišč v Pomjanu. Medtem ko se je število parcel z vinogradi in s sadovnjaki zmanj-

Slika 6. Raba zemljišč v lastništvu Pomjancev v času franciscejskega katastra

šalo za 3 oziroma 1 % tako glede na število parcel kot delež površine, pa so oljčniki, ki so kot samostojna kategorija rabe v času franciscejskega katastra obsegali le neznatni delež, v letu 2011 predstavljali slaba 2 % vseh parcel in površin vseh zemljišč v Pomjanu. Opuščena zemljišča z njivami z začetka 19. stoletja so bila podvržena procesom ozelenjevanja, zaraščanja in tudi ogozdovanja, kar se odraža v povečanih deležih površin, poraslih z gozdom in s travinjem, v letu 2011 pa se pojavi tudi nova kategorija rabe tal –

grmičevje, ki je na območju Pomjana v franciscejskem katastru nismo zasledili. Število parcel s travinjem se je v dvesto letih povečalo zgolj za 4 %, kar je v letu 2011 predstavljalo 17 % vseh parcel oziroma 15 % površin vseh zemljišč, kar pa predstavlja skoraj dvakratno povečanje v primerjavi z razmerami na začetku 19. stoletja. V letu 2011 je 14 % parcel poraščalo grmičevje, kar je predstavljalo skupaj 10 % površin vseh zemljišč v Pomjanu. V primerjavi s predhodnim obdobjem se je v letu 2011 zelo povečal delež parcel z gozdom (61 %), medtem ko se je površina gozda povečala za slabih 11 % in je v letu 2011 znašala približno 226 ha.

6. Povezava med lastništvom in rabo zemljišč

V študijah, omenjenih v uvodnih poglavjih tega prispevka, so bili pri analizi vzrokov sprememb pogosto v ospredju naravnogeografski ali pa zgodovinski in politični dejavniki. Zanimarjen pa je bil pomen lastništva posameznih parcel oziroma odločanja posameznih lastnikov o rabi njihovih zemljišč. Pri lastnikih kmetijskih zemljišč je pomembno, ali je kmetijstvo njihova osnovna ali dopolnilna dejavnost, ali pridelujejo pretežno za trg ali pa zgolj za lastne potrebe. Posamezni lastniki imajo različen odnos do pokrajine, zaradi tega so tudi njihove odločitve o rabi zemljišč različne. Odločitve lastnikov z ekonomskega vidika niso vedno razumne, ampak so odvisne od njihovega vrednostnega sistema, navezanosti na zemljo in podobno. Povsem drugačen odnos imajo lastniki, ki ne živijo v naselju, ampak v drugih občinah v državi ali celo v tujini (Gabrovec 2011).

Preglednica 2. Deleži (v %) števila parcel in površin posameznih kategorij rabe zemljišč v Pomjanu lastnikov iz Pomjana v času franciscejskega katastra in v letu 2011

	Njiva in vrt	Vino- grad	Sadov- njak	Oljčnik	Travi- nje	Grmi- čevje	Gozd	Skupaj
Franciscejski kataster – parcele	39,93	4,54	2,41	0	16,17	0,00	36,95	100,00
Franciscejski kataster – površina	27,17	3,48	1,02	0	10,45	0,00	57,88	100,00
Leto 2011 – parcele	4,44	2,96	0,30	2,07	20,71	17,46	52,07	100,00
Leto 2011 – površina	2,63	1,74	0,46	2,02	13,26	13,11	66,78	100,00

Slika 7. Raba zemljišč v lastništvu Pomjancev v letu 2011

Povezave med lastništvom in rabo zemljišč smo ugotavljali s primerjavo sestave rabe zemljišč glede na bivališče lastnikov. Preglednica 2 pokaže, da deleži posameznih kategorij rabe tal zemljišč, katerih lastniki so bili ali so Pomjanci, bistveno ne odstopajo od izračunanih za vse parcele v Pomjanu (preglednica 1), kar v splošnem velja za obe preučevani obdobji. V času franciscejskega katastra pri deležih parcel in površin z vinogradi, s sadovnjaki in z oljčniki med lastniki iz Pomjana in vsemi lastniki ni bilo

skoraj nobene razlike. V letu 2011 pa so bili deleži parcel omenjenih zemljiških kategorij ter deleži njihovih površin lastnikov iz Pomjana celo manjši, če jih primerjamo z deleži, ki jih izkazujejo parcele vključujoč vse lastnike parcel v Pomjanu. Pri travinju so deleži parcel ter deleži površin parcel od vseh zemljišč pri lastnikih iz Pomjana, v primerjavi z vsemi lastniki parcel v Pomjanu, 2–3 % manjši v obeh preučevanih obdobjih. Pri njivah in vrtovih obstajajo med lastniki iz Pomjana ter vsemi lastniki zemljišč v Pomjanu zgolj majhne razlike, ki gredo v prid večjega deleža parcel ter površin parcel od vseh zemljišč pri lastnikih iz Pomjana (do 2 % več), vendar pa to velja zgolj za obdobje franciscejskega katastra. V letu 2011 ni opaziti nobene razlike pri tej zemljiški kategoriji med vsemi lastniki parcel v Pomjanu in zgolj lastniki – Pomjanci. Lastniki iz Pomjana imajo danes v lasti nekoliko manj zemljišč, ki jih prerašča grmičevje, razlika je 3 %, tako pri številu parcel kot pri površini parcel od vseh zemljišč. Pri gozdnih zemljiščih v času franciscejskega katastra med lastniki iz Pomjana in vsemi lastniki ni bistvenih razlik v deležih parcel in površini parcel s to rabo od vseh zemljišč. V letu 2011 obstoji razlika v deležu parcel z gozdom od vseh parcel, ki je pri lastnikih iz Pomjana za 8 odstotnih točk večja v primerjavi z upoštevanjem vseh lastnikov, medtem ko deleža gozdnatih površin od vseh zemljišč med obema vrstama lastništva bistveno ne odstopata.

Preglednica 3. Deleži (v %) površin posameznih kategorij rabe tal zemljišč v Pomjanu v času franciscejskega katastra glede na kraj bivališča lastnika

	Njiva in vrt	Vinog- rad	Sadov- njak	Oljčnik	Travi- nje	Grmi- čevje	Gozd	Skupaj
Pomjan	27,17	3,48	1,02	0,00	10,45	0,00	57,88	100,00
Katastrska občina Pom- jan	51,66	6,74	1,14	0,72	8,43	0,00	31,31	100,00
Mestna občina Ko- per	27,76	3,60	0,87	0,00	5,19	0,00	62,57	100,00
Državna lastnina	56,26	0,00	0,00	0,00	5,59	0,00	38,15	100,00

Povezave med lastništvom in rabo zemljišč smo ugotavljali tudi s primerjavo deležev posameznih kategorij rabe tal med različnimi kategorijami lastništva (preglednici 3 in 4). Že v času franciscejskega katastra se kaže, da delež parcel z intenzivnimi rabami (njive in vrtovi, vinogradi, sadovnjaki, oljčniki) lastnikov iz Pomjana v primerjavi z drugimi kategorija-

mi lastnikov ne odstopa v pozitivni smeri in pravzaprav izkazuje najmanjši delež. Pomjanci so v primerjavi z drugimi lastniki imeli v lasti večji delež parcel s travinjem (skoraj v celoti gre za pašnike) in nekoliko večji delež sadovnjakov. Hkrati so Pomjanci izkazovali večji delež gozdnih parcel v primerjavi z lastniki s prebivališčem izven KO, toda znotraj Mestne občine Koper, in s parcelami v lasti države (preglednica 3).

Preglednica 4. Deleži (%) površin posameznih kategorij rabe zemljišč v Pomjanu v letu 2011 glede na kraj bivališča lastnika

	Njiva in vrt	Vinograd	Sadovnjak	Oljčnik	Travnje	Grmičevje	Gozd	Skupaj
Pomjan	2,63	1,74	0,46	2,02	13,26	13,11	66,78	100,00
Katastrska občina Pomjan	0,88	0,00	0,00	6,32	55,57	22,47	14,76	100,00
Mestna občina Koper	2,10	0,42	0,34	2,02	13,02	7,33	74,77	100,00
Drugo naselje v Sloveniji	2,98	4,69	0,00	4,25	21,01	24,23	42,83	100,00
Tujina	8,57	0,34	0,00	0,00	15,77	15,80	59,52	100,00
Državna lastnina	3,76	0,61	0,35	0,61	17,60	10,54	66,53	100,00
Druga pravna oseba	1,43	1,35	3,99	0,00	19,01	10,70	63,51	100,00
Mešano lastništvo	7,91	0,00	0,00	0,22	14,52	2,82	74,53	100,00

V letu 2011 je skupni delež parcel z intenzivno rabo (njive in vrtovi, vinogradi, sadovnjaki, oljčniki) lastnikov iz Pomjana večji zgolj od deleža parcel enakih kategorij rab lastnikov z bivališčem v Mestni občini Koper in parcel v lasti države, medtem ko je v primerjavi z vsemi ostalimi kategorijami lastništva manjši (upoštevajoč tudi lastništvo pravnih oseb in lastnikov iz tujine). V nasprotju z začetkom 19. stoletja imajo lastniki iz Pomjana manjši delež parcel s travinjem v primerjavi z ostalimi ter večji delež gozdnih parcel od lastnikov iz Fijeroge, Dilicev in Župančičev, drugih naselij v Sloveniji, tujine in drugih pravnih oseb (preglednica 3).

Za obdobje franciscejskega katastra ($\chi^2 = 74,32$, $df = 12$, $p < 0,0001$, $V = 0,1$) in za leto 2011 ($\chi^2 = 78,77$, $df = 16$, $p < 0,0001$, $V = 0,1$) smo dokazali statistično značilno šibko povezanost med različnimi kategorijami rabe tal in prebivališčem lastnikov. Kontingenčna preglednica za franciscejski kataster

Slika 8. Izrez dela naselja Pomjan s prikazom poligonov parcel v letu 2011 (rožnata barva). V podlagi so prikazane parcele in njihove rabe v času franciscejskega katastra

pokaže statistično značilno močno odstopanje v pozitivni smeri parcel z njivami in vrtovi v lasti prebivalcev Fijeroge, Dilicev in Župančičev ($SO = +3,1$) in parcel z gozdom v lasti prebivalcev iz Mestne občine Koper, toda izven KO Pomjan ($SO = +3,2$). Statistično značilno močno odstopanje v negativni smeri je značilno za gozdne parcele lastnikov iz KO Pomjan ($SO = -3,3$) in parcele s travinjem v lasti prebivalcev iz Mestne občine Koper, toda izven KO Pomjan ($SO = -3,6$). Statistično značilno razliko v pozitivni smeri izkazujejo parcele z njivami in vrtovi v lastništvu države ($SO = +2,1$) in parcele s travinjem v lastništvu Pomjancev ($SO = +2,9$). Statistično značilno razliko v negativni smeri kažejo parcele z gozdom v lastništvu države ($SO = -2,4$).

V letu 2011 je statistično značilno močno odstopanje v pozitivni smeri značilno za parcele z grmičevjem v lastništvu prebivalcev, ki živijo izven Mestne občine Koper ($SO = +3,6$), ter gozdne parcele v lastništvu prebivalcev iz Mestne občine Koper, toda izven KO Pomjan ($SO = +3,4$). Statistično značilno močno odstopanje v negativni smeri je značilno za parcele z grmičevjem lastnikov iz Mestne občine Koper ($SO = -3,6$). V letu 2011 kažejo statistično značilno razliko v pozitivni smeri parcele z vinogradi, s sadovnjaki in z oljčniki lastnikov s prebivališčem izven Mestne občine Koper ($SO = +2,4$) in parcele s travinjem v lasti Pomjancev ($SO = +2$). Statistično značilno razliko v negativni smeri kažejo gozdne parcele lastnikov iz Pomjana ($SO = -2,3$) in lastnikov s prebivališčem izven Mestne občine Koper ($SO = -2,3$).

Sklep

Analiza v Pomjanu je pokazala zelo dinamične lastniške spremembe v obravnavanem dvestoletnem razdobju. Delež lastnikov parcel v Pomjanu v lasti Pomjancev se je v obravnavnem obdobju zmanjšal z 59 na 24 %, delež lastnikov iz KO Pomjan skupaj pa s 66 na 25 %. Za 3 %, z 32 na 29, se je zmanjšal delež lastnikov s prebivališčem v naseljih na območju Mestne občine Koper. Med preučevanima obdobjema se je za več kot 20 % povečal delež parcel v lasti pravnih oseb, ki v letu 2011 znaša 29 %, 2 % parcel ima lastnike v tujini.

Lastniška sestava iz 19. stoletja danes tako ni več prepoznavna. To je povsem v nasprotju z ugotovitvami A. Erjavec (2009), ki je preučevala katastrsko občino Dobrna v vzhodni Sloveniji. Tam se je lastniška sestava v 200 letih neznatno spremenila, velikost obravnavanih kmetij je ostala praktično enaka, njihovi lastniki pa imajo še vedno v lasti iste parcele, kot so jih imeli njihovi predniki v 19. stoletju. Prišlo pa je do spremembe rabe zemljišč zaradi preusmeritve kmetovanja, predvsem iz njiv v travnike. Na

podlagi te primerjave je jasno, da rezultatov študije v Pomjanu nikakor ne moremo posploševati na Slovenijo. Za koprsko zaledje je bilo že v 19. stoletju značilno tržno kmetijstvo, ki se je ob gospodarskih in političnih spremembah hitro preusmerjalo in prilagajalo evropskemu trgu (Titl 1965). V slovenskih alpskih in dinarskih pokrajinah pa je bilo kmetijstvo takrat še pretežno samooskrbno in bistveno statičnejše.

V Pomjanu je med preučevanima obdobjema velike spremembe doživela tudi parcelna razdelitev. Prišlo je do delitve prvotnih parcel na manjše, zato se je število parcel med obdobjema zelo povečalo (slika 8). Podobni procesi drobljenja lastništva so značilni tudi za nekatere druge evropske države, predvsem na vzhodu in jugu celine (Sklenicka idr. 2017).

Ob začetku raziskave smo postavili domnevo, da imajo zemljišča lastnikov z bolj oddaljenim prebivališčem drugačno rabo oziroma da so v večji meri opuščena ali manj intenzivno obdelana. V raziskavi pomembnejših razlik med lastništvom in rabo parcel, ki bi potrjevali omenjeni domnevi, nismo ugotovili, kar je pokazala tudi primerjava deležev posameznih kategorij rabe tal med različnimi kategorijami lastništva. Ta v obeh obdobjih preučevanja namreč pri intenzivnejših kategorijah rabe tal ni pokazala večjih razlik med parcelami v lasti Pomjancev in parcelami z drugimi kategorijami lastništva. Smo pa dokazali, da v obeh preučevanih obdobjih obstaja statistično značilna šibka povezanost med lastništvom in rabo parcel, vendar pri parcelah v lasti Pomjancev statistično značilno razliko v pozitivni smeri kaže zgolj travinje v letu 2011. Vzrok temu bi lahko bil, da nismo zbrali podatkov o dejanskih uporabnikih zemljišč oziroma najemnikov. Tovrstna raziskava bi bila koristna, če želimo odgovoriti na raziskovalno vprašanje o povezavi med rabo zemljišč in njihovimi uporabniki, kar ostaja izziv za prihodnje delo.

Zahvala

Avtorja se zahvalujeta generacijam študentov študijskega programa prve stopnje Geografija UP Fakultete za humanistične študije, ki so sodelovali pri zbiranju podatkov o rabi tal in lastništvu v naselju Pomjan.

Viri in literatura

Arhivski viri

AST, CF, SE: Archivio di Stato di Trieste, Catasto Franceschinio, Serie Elaborati. 509/9, EVE: Pomjan, 509/9, Alphabetisches Verzeichniss der

Grund-Eigenthumer der Gemeinde Paugnano (Elenco alfabetico dei proprietari dei fondi ed edifici).

Literatura

- Agresti, A. 2007. *An Introduction to Categorical Data Analysis*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Ažman Momirski, L., in M. Gabrovec. 2014. »Changes in Land Use in the Mediterranean Terraced Landscapes between 1819 and 2012: The Case of Two Selected Villages in Slovenia.« V *Land Use/Cover Changes in Selected Regions in the World*, IGU-LUCC Research Reports 9, ur. I. Bičič, Y. Himiyama, J. Feranec in L. Kupková, 33–42. Praga: IGU-LUCC.
- Ažman Momirski, L., D. Kladnik, B. Komac, F. Petek, P. Repolusk in M. Zorn. 2008. *Terasirana pokrajina Goriških brd*, Geografija Slovenije 17. Ljubljana: Založba ZRC.
- Bičič, I., M. Gabrovec in L. Kupková. 2019. »Long-Term Land-Use Changes: A Comparison between Czechia and Slovenia.« *Acta geographica Slovenica* 59 (2): 91–105.
- Bičič, I., L. Kupková, L. Jeleček, J. Kabrda, P. Štych, Z. Janoušek in J. Winklerová. 2015. *Land Use Changes in the Czech Republic 1845–2010*. Cham; Heidelberg; New York, Dordrecht; London: Springer.
- Blaće, A. 2019. »Promjene šumskoga pokrova na području Ravnih kotara u drugoj polovici 19. stoljeća = Forest cover changes in the Ravni Kotari region in the second half of the 19th century.« *Hrvatski geografski glasnik* 81 (2): 69–88.
- Božič, T. 2010. »Kmetijska raba tal v letih 1818 in 2009 v katastrski občini Dekani.« Diplomsko delo, Univerza na Primorskem.
- Drobesch, W. (ur.). 2013. *Kärnten am Übergang von der Agrar- zur Industriegesellschaft: Fallstudien zur Lage und Leistung der Landwirtschaft auf der Datengrundlage des Franziszeischen Katasters (1823–1844)*. Celovec: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten.
- Erjavec, A. 2009. »Spreminjanje rabe tal v zadnjih 200 letih v naselju Dobrna.« Diplomsko delo, Univerza na Primorskem.
- Fuerst-Bjeliš, B. 2018. »Deforestacija i reforestacija u hrvatskome dinarskom kršu: odnosi i implikacije.« *Ekonomika i ekohistorija* 14 (1): 136–44.
- Gabrovec, M. 1990. »Influence of Solar Radiation on Land Use.« *Geographica Jugoslavica* 12: 215–20.

- Gabrovec, M. 1995. »Dolomite Areas in Slovenia with Particular Consideration of Relief and Land Use = Dolomitne pokrajine v Sloveniji s posebnim ozirom na relief in rabo tal.« *Geografski zbornik* 35: 7–44.
- Gabrovec, M. 2008. »Splošne značilnosti rabe tal.« V *Kras*, ur. O. Luthar, 129–36. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gabrovec, M. 2011. »The Influence of Land Ownership on Land Use.« *V Conference Proceedings*. Santiago de Chile: International Geographical Union.
- Gabrovec, M., in T. Cunder. 1987. »Razvojne možnosti kmetijske pridelave glede na naravne danosti.« V *Notranjska: zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov*, ur. P. Habič, 377–84. Postojna: Zveza geografskih društev Slovenije.
- Gabrovec, M., in D. Kladnik. 1997. »Some New Aspects of Land Use in Slovenia = Nekaj novih vidikov rabe tal v Sloveniji.« *Geografski zbornik* 37: 7–64.
- Gabrovec, M., in P. Kumer. 2019. »Land-Use Changes in Slovenia from the Franciscan Cadaster until Today.« *Acta geographica Slovenica* 59 (1): 63–81.
- Gabrovec, M., in F. Petek. 2003. »Changes in Land Use in the Border Zone of Slovenia and Austria – The Case of the Svečinske Gorice Hills.« V *Dealing with Diversity*, ur. L. Jeleček, 237–41. Praga: Charles University.
- Gabrovec, M., I. Bičik in B. Komac. 2019. »Land Registers as a Source of Studying Long-Term Land-Use Changes.« *Acta geographica Slovenica* 59 (2): 83–89.
- Gabrovec, M., B. Komac in M. Zorn. 2012. »Vpliv sprememb rabe tal na geomorfne procese v zadnjih stoletjih na primeru Zgornjega Posočja = The Influence of Land-Use Changes on Geomorphic Processes during Recent Centuries on the Example of Zgornje Posočje (Upper Soča Valley).« V *Dolgoročne spremembe okolja 1*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 25, ur. M. Andrič, 101–9. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gams, I., F. Lovrenčak in B. Ingolič. 1972. »Krajna vas: študija o prirodnih pogojih in agrarnem izkoriščanju krasa.« *Geografski zbornik* 12: 221–64.
- Garson, G. D. 2012: *Measures of Association*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishers.
- Geršič, M., M. Gabrovec in Ž. Zwitter. 2018. »Primerjava kulturne pokrajine Hraških listnekov in tamkajšnjega kmetovanja v prvi polovici 19. stoletja in danes.« *Geografski vestnik* 90 (1): 61–84.

- Gomiršek, T. 2011. »Spremembe na področju agrarnih panog v jugovzhodnem delu Goriških brd v 19. stoletju.« *Kronika* 59 (2): 257–82.
- Kladnik, D. 2008. »Dejavniki spreminjanja rabe tal.« V *Kras*, ur. O. Luthar, 136–44. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kladnik, D. 2017. *Terasirane pokrajine*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kladnik, D., F. Lovrenčak in M. Orožen Adamič, ur. 2005. *Geografski terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kladnik, D., F. Petek in M. Urbanc 2008. »Pogozdovanje in ogozdovanje.« V *Kras*, ur. Oto Luthar, 145–54. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kladnik, D., M. Geršič, P. Pipan in M. Volk Bahun. 2019. »Land-Use Changes in Slovenian Terraced Landscapes.« *Acta geographica Slovenica* 59 (2): 119–41.
- Kladnik, D., R. Ciglič, M. Geršič, B. Komac, D. Perko in M. Zorn. 2016. »Diversity of Terraced Landscapes in Slovenia.« *Annales – Series historia et sociologia* 26 (3): 469–86.
- Kolega, N. 2018. »Prostorska analiza prebivalstva in živinoreje na Primorskem na podlagi franciscejskega katastra (1827).« V *Preživetje in podjetnost. Integrirana kmečka ekonomija na Slovenskem od srednjega veka do danes*, ur. A. Panjek in Ž. Lazarevič, 305–59. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Križaj Smrdel, H. 2010. »Kulturne terase v slovenskih pokrajinah.« *Dela* 34: 39–60.
- Moritsch, A. 1969. *Das nahe triester Hinterland: zur wirtschaftlichen und sozialen Entwicklung vom Beginn des 19. Jahrhunderts bis zur Gegenwart*, Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas 7. Gradec: Böhlau.
- Natek, M. 1979. »Pomen franciscejskega katastra za agrarno – geografska proučevanja.« *Geografski vestnik* 51: 97–107.
- Orožen Adamič, M., D. Perko in D. Kladnik, ur. 1995. *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS.
- Panjek, A. 2015. *Kulturna krajina in okolje Krasa. O rabi naravnih virov v novem veku*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Petek, F. 2005. *Spremembe rabe tal v slovenskem alpskem svetu*, Geografija Slovenije 11. Ljubljana: Založba ZRC.
- Petek, F. 2007. »Spreminjanje rabe tal v severnih Goriških brdih.« *Geografski vestnik* 79 (1): 9–23.

- Petek, F., in M. Urbanc. 2004. »The Franziscan Land Cadastre as a Key to Understanding the 19th-Century Cultural Landscape in Slovenia = Franciscejski kataster kot ključ za razumevanje kulturne pokrajine v Sloveniji v 19. stoletju.« *Acta geographica Slovenica* 44 (1): 89–113.
- Ruiz, I., in M. José Sanz-Sánchez. 2020. »Effects of Historical Landuse Change In the Mediterranean Environment.« *Science of the Total Environment*, v tisku.
- Sklenicka, P., J. Zouhara, I. Trpáková in J. Vlasáka. 2017. »Trends in Land Ownership Fragmentation during the Last 230 Years in Czechia, and a Projection of Future Developments.« *Land Use Policy* 67: 640–51.
- Titl, J. 1965: *Socialnogeografski problemi na koprskem podežlju*. Koper: Lipa.
- Zorn, M. 2008. *Erozijski procesi v slovenski Istri*, Geografija Slovenije 18. Ljubljana: Založba ZRC.
- Zorn, M., P. Kumer in M. Ferk. 2015. »Od gozda do gozda ali kje je goli, kamniti Kras?« *Kronika* 63 (3): 561–74.
- Žiberna, I. 2000. »Spreminjanje leg vinogradniških površin v Radgonskih goricah med letoma 1824 in 1990 v luči topoklimatskih kazalcev.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 71 (4): 651–61.
- Žiberna, I. 2015. »Spreminjanje rabe tal v vzhodnih Ljutomersko-Ormoških goricah v obdobju 2000–2015 v povezavi z izbranimi fizično geografskimi značilnostmi.« *Revija za geografijo* 10 (2): 39–64.

Spletni viri

- MAPIRE – Historical Maps Online. 2020. »Arcanum.« <https://mapire.eu/en/>.
- GURS. 2011a. »Zemljiški kataster katastrske občine Pomjan.« Geodetska uprava Republike Slovenije. <https://www.e-prostor.gov.si/zbirke-prostorskih-podatkov/nepremicnine/zemljiski-kataster/>.
- GURS. 2011b. »Prostor, prostorski portal Republike Slovenije.« Geodetska uprava Republike Slovenije. <https://prostor3.gov.si/javni/javniVpogled.jsp?rand=0.6057395988656022#>.
- Komulainen, E. 2016: »Analysing Tables, Part V, Interpreting Chi-Square.« <http://www.helsinki.fi/~komulain/Tilastokirjat/09.%20Ristiintaulukko.pdf>.
- Košmelj, K. 2007. »Uporabna statistika.« <http://www.bf.uni-lj.si/agronomija/o-oddcelku/katedrein-druge-org-enote/za-genetiko-biotehnologijo-statistiko-in-zlahtnjenje-rastlin/statistika/uporabnastat-2007.html>.

- MKGP. 2014. »Javni pregledovalnik grafičnih podatkov MKGP-RKG.« Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <http://rkg.gov.si/GERK/WebViewer/>.
- SURS. 2020a. »Prebivalstvo – izbrani kazalniki, naselja, Slovenija, letno.« Statistični urad Republike Slovenije. https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__05_prebivalstvo__10_stevilo__preb__25_05C50_prebivalstvo_naselja/05C5002S.px/.
- SURS. 2020b. »Prebivalstvo po tipu selitve, naselja, Slovenija, popis 2002.« Statistični urad Republike Slovenije. https://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=NAS-P&c=K&st=116.
- SURS. 2020c. »Popis prebivalstva 1971, 1981 in 1991.« Statistični urad Republike Slovenije. https://www.stat.si/publikacije/pub_popis_1971.asp.

Summary

Ownership and land use changes in the last two hundred years in Slovene Istria: case study of the settlement of Pomjan

In this paper, changes in the ownership structure of plots and land use in the settlement of Pomjan in Slovene Istria in the last 200 years are discussed. Plots were selected as the unit of study for which we determined the values of thirteen variables, related to land use and ownership. As a source, we used the graphic and descriptive part of the Franciscan Cadastre and the Land Use database of the Ministry of Agriculture, Forestry and Food and the data regarding the ownership of plots of the Surveying and Mapping Authority of the Republic of Slovenia. The results showed very dynamic ownership changes during the considered period. The share of owners of plots in Pomjan, owned by residents of Pomjan, decreased from 59% to 24% in the 200-year long period, and the share of owners from the cadastral community of Pomjan in total from 66% to 25%. The share of owners residing in settlements in the Municipality of Koper but outside the Pomjan cadastral community decreased from 32% to 29%. From the beginning of the 19th century, the share of parcels owned by legal entities increased by more than 20%, amounting to 29% in 2011. 2% of parcels were owned by owners residing in a foreign country. In the research, we did not find any significant differences between the ownership and land-use of plots, which would confirm the assumption that the land of owners with more distant residence has a different use or that they are largely abandoned or less intensively cultivated. We proved that in both studied periods, there is a statisti-

cally significant correlation between ownership and land-use of plots. The research showed wide possibilities of simultaneous use of historical and modern sources of usage and ownership of land. During the research, some unresolved issues arose, which remain a challenge for future research.